

Тиркеме 1
Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим министрлигинин
2018-жылдын 31-декабрындагы
№ 08-989- катына

**Балдарга карата ырайымсыз мамиленин жана зомбулуктун
алдын алуу боюнча методикалык үлгү нускама кат.**

Окуучунун билим берүү имаратында (чөйрөсүндө) өткөргөн убактысы, инсан катары ар тараптуу өнүгүүгө багытталышы керек, анын мектепте өткөргөн убактысы коопсуз жана жакшы маанайда болуусу абзел.

Окуучуларга карата тарбиялоонун зомбулук камтыган ыкмаларын колдонууга тыюу салынат (кыйкыруу, урушуу, опузалоо, уруп согуу).

Билим берүү процесси мыйзамдуулук, демократия, баланын кызыкчылыктарын камсыздоо принциптери менен курулушу керек. Ошол эле учурда, төмөнкү нерселерди да өзүнө камтуусу керек: кайсы бир ажырым белгиси боюнча кодулоого жол бербөө (дискриминация), коомдун тең укуктуу өкүлү катары баланын укуктарын жана эркиндигин сыйлоо жана камсыздоо, зомбулуктун бардык формаларынан баланы коргоо, баланын укуктары, эркиндиги жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын бузбоо, балага залака тийгизбөө.

Балдардын коопсуз билим берүү чөйрөдө билим алуусун камсыздоо үчүн сабактар бекитилген жана өзгөрбөй турган ырааттама (расписание) менен жүргүзүлүшү керек.

Сабактардын ырааттамасы жалпыга ачык жерде жайгашышы керек. Ошону менен катар окуучулар менен мугалимдерге кабарланып, тааныштырылышы керек. Сабактардын ырааттамасына өзгөрүүлөрдү киргизүүдө, окуу процессин үзгүлтүккө учуратпоо зарыл жана окуучуларды кароосуз, бош калтырбаш керек. Эгерде, кайсы бир предметтен сабак өткөрүү мүмкүнчүлүгү жок болуп жатса (мугалим жок болуп калса, ооруп калса ж.б.), окуучуларды эмгек менен алектендирүү иши нөөмөтчү администраторго жүктөлөт.

Балдарды сабактардан уруксатсыз таратууга, мектепте жана ашканада кезек өтөө үчүн, мектептин короосун тазалатуу үчүн, мектептин окуу планына киргизилбеген иш-чараларга катыштыруу үчүн, окуучуларды сабактан алып кетүүгө, жана ошондой эле, мугалимдин окуучуларды сабак учурунда же тарбия иштери убагында кароосуз калтырып кетүүсүнө тыюу салынат.

Балдарга карата зомбулуктун алгачкы тынчсыздандуруучу белгилери аныкталганда коомдук маанидеги жерлерге дароо малымдоо үчүн тиешелүү кызматтардын телефондору жөнүндө маалыматтарды “Ишеним телефону 112ди” мектептин фойесине же көрүнүктүү жерине жайгаштырылынат.

Ар бир билим берүү уюмдарда аты жазылбаган кат салынуучу почта ящигин жана ишеним телефону бар такталар орнотуулсун.

Абдан зарылчылык болуп (окуучунун ооруп калуусу, өзүн жаман сезүү, зомбулуктун белгилеринин болуусу ж.б.), медициналык жардам талап кылынып, же мындан башка иш-аракеттердин аткарылышы талап кылынып жатса, классты нөөмөтчү администратордун карамагында калтырууга болот. Ал эми эгерде мугалимдин катышы зарыл болбосо, керектүү чараларды көрүү үчүн, окуучу (жабырлануучу, оорулуу) нөөмөтчү администратордун карамагына өткөрүлүп берилет.

Окуучунун сабакка кечигүүсү, мектеп формасын кийбей келүүсү, окуучуну сабакка киргизбей коюуга негиз болбош керек.

Окуучуну сабактан чыгарып салууга тыюу салынат.

Окуучулардын коопсуздугун камсыздоо максатында, жалпы билим берүү мекемесинин башкармалыгы окуу жайдын территориясына өткөрмө аркылуу кирүү системасын орнотууга укуктуу. Чоочун адамдардын мектептин аймагына өтүүсүнө тыюу салыныш керек.

Эгерде жалпы билим берүү мекемесинин коопсуздук кызматын кармоого материалдык мүмкүнчүлүгү жок болсо, директор, техникалык персонал, нөөмөтчү мугалимдер же (жана) нөөмөтчү администраторлордон мектептин кире беришинде жана мектептин ичинде сакчылык уюштурат.

Окуучунун сабакка катышпагандыгы тууралуу класстык журналда белгилениши шарт.

Ошол күн ичинде класс жетекчи, окуучунун сабакка келбей калуусунун себебин аныктоосу зарыл. Сабактарды олуттуу себеби жок эле калтыруу, класс жетекчинин окуучунун ата-энесине маалымдоосуна негиз болот. Окуучу 3 күндөн ашык сабактарды калтырса, жалпы билим берүү мекемесинин директорунун атына ата-энеси жазуу түрүндө арыз менен, же тийиштүү медициналык маалымкат менен олуттуу себепти тастыкташы керек.

Ыкчам чара көрүү жана маалымдоо максатында, класс жетекчи окуучулардын жашаган жери жана ата-энелердин (мыйзамдуу өкүлү) байланыш телефондору жөнүндө толук кандуу маалыматка ээ болуусу керек. Ошондой эле бул маалымат нөөмөтчү администратордо да болушу керек.

Окуучунун ата-энеси, мугалимдер жана тентуштары менен болгон мамилеси бири-бирин сыйлоо жана адилеттүүлүктүн үстүндө курулушу керек. Жалпы билим берүү мекемесинде тарбия жана тартып, билим алуу процессинин бардык катышуучулары тарабынан адамдын инсандык кадыр-баркын сыйлоонун негизинде курулуш керек.

Жалпы билим берүү мекемесинин директору окуу жайда окуучулар үчүн билим алууда, эмгек жана тарбия берүүдө коопсуз шарттарды, балалыкты коргоо, жашы жете электердин укуктарын жана эркиндиктерин коргоо боюнча иш чараларды өткөрүүнү камсыздайт. Мугалимдер жана билим берүү процессинин башка катышуучулары, окуу жайдын кызматкерлери окуучуларды коркунучтан жана физикалык зомбулуктан, ошондой эле мугалимдерден, окуучулардан жана ата-энелерден коргош керек, балдардын алкогольдук ичимдиктерди ичүүсүнүн,

наркотикалык заттарды колдонуусунун жана башка терс адаттарды үйрөнүүсүнүн алдын алып, педагогикалык этиканы сакташ керек.

Билим берүү мекемесинин аймагында билим берүү процессинин катышуучуларына, окуу жайдын кызматкерлерине төмөнкүлөр тыюу салынат:

- тамеки чегүү, алкоголь ичимдиктерин ичүү жана аны таратуу,
- наркотикалык жана уулуу заттарды колдонуу жана таркатууга,
- кумар оюндарын ойноого;
- сүйлөө кебинде этикалык нормаларга жооп бербеген лексиканы: уят сөз жана жансоолорду колдонуу, мамилелерди териштирүүдө психологиялык жана физикалык таасир этүү;
- окуучунун көтөрүп жүрүүчү кичинекей музыкалык аппараттарды (плеер, магнитофон ж.б.) алып келүүсү жана иштетүүсү. Сабак учурунда жеке уюлдук байланышты жана телефон аркылуу интернетти колдонуусуна;
- окуу жайдын буюмдарын сындыруу, ошондой эле дубалдарда, эмеректерге жана жабдууларга уруксат берилбеген жазууларды жазуу;
- өзүнүн жана аны курчаган башка адамдардын ден соолугуна зыян алып келе турган иш-аракеттерди жасоо (терезеге чыгуу, тепкичтин тосмосунда муз тебүү, буюмдарды ыргытуу, түртүшүү ж.б.);
- сабактар бүткөнгө чейин класс жетекчинин, жетекчиликтин уруксатысыз окуу жайдын имаратынан чыгып кетүү;
- сабакка кечигүү, сабактарды калтыруу, олуттуу себеби жок жана нөөмөтчү администратордун, класс жетекчинин уруксатысыз класстан чыгып кетүү;
- билим берүү процессинин катышуучуларына, окуу жайдын кызматкерлерине сый-урматсыз мамиле жасоо;
- сабак учурунда тиешеси жок сөздөргө алаксып же башкаларды алаксытууга.

Берилген Эрежелер менен, билим берүү процессинин бардык катышуучуларын, окуу жайдын кызматкерлерин класстык сааттарда, ата-энелер чогулуштарында, педагогикалык Кеңештерде, эмгек жамааттын жалпы чогулушунда кабардар кылып, маалымдаш керек. Ошондуктан Эрежелер окуу жайдын жалпыга көрүнүктүү жеринде илинип туруусу керек.

Мугалимдерге жана окуу жайдын кызматкерлерине окуучуларга карата физикалык таасир этүүнүн бардык формаларын: кордук сөздөрдү колдонуу жана башка окуучунун инсандык беделин түшүрүүгө багытталган аракеттерди жасоого тыюу салынат. Мындай нормадагы жүрүм-турумдарга жол берилбей тургандыгы кызматкер / мугалим жумушка алынып жатканда маалымдалынышы керек жана Педагогикалык кеңешмелерде, окуу жайдын эмгек жамаатынын жалпы чогулуштарында үзгүлтүксүз түрдө талкууга алынышы керек.

Билим берүү мекемесинин директору тарабынан окуу жайдын иштөө регламенти бекитилет, ошондой эле ата-энелердин, окуучулардын, окуу жайдын кызматкерлеринин жеке мүнөздөгү суроолору боюнча директор, директордун орун басары, ошондой эле класс жетекчи, психолог, социалдык педагог, нөөмөтчү администратор тарабынан кабыл алуунун күн тартибин да бекитет. Кабыл алуунун убактысы жана тартиби жалпыга ачык жерде илиниши

фактылары боюнча өз убагында чара көрүү үчүн жалпы билим берүү мекемесинин директору, мектеп администрациясынын өкүлдөрү, педагогикалык курам жана жалпы билим берүү мекемесинин башка кызматкерлери жооп берет.

Жалпы билим берүү мекемесинде окуучу тарабынан зыян келтирүү фактысы аныкталган учурда, Профилактикалык Кеңеш, тартип бузган окуучуга карата төмөнкү жоопкерчилик формаларын колдоно алат:

- жалпынын көзүнчө же жеке формада жабырлануучудан кечирим суроо;
- мектептин ички учетуна тургузуу;
- жалпы билим берүү мекемесинин администрациясынан төмөнкүлөрдү өтүнүү:
 - эскертүү берүү;
 - балдар иштери боюнча комиссияга түшүндүрүү ишин жүргүзүү үчүн багыттоо;
 - жаш өспүрүмдөр менен иштөө инспекторуна багыттоону өтүнүү.

Жалпы билим берүү мекемесинде зомбулук жасаган окуучу дагы, жабырлануучунун ден соолугуна келтирилген зыяндын оордугуна жараша колдонуудагы мыйзамдарда каралган учурларда жана тартипте жоопкерчиликке тартылат.

Окуучунун ден соолугуна зыян келтирген күнөөлүү адамдар дагы келтирилген зыяндын оордугуна жараша, кылмыш жаза кодексинин тийиштүү беренелеринде каралган жазык жоопкерчилигине тартылат.

Педагогикалык этиканын эрежелери бузулганда, жалпы билим берүү мекемесинин педагогикалык кеңешинин Профилактикалык кеңешмесинде педагогдун профессионалдык ишке жарамдуулугу каралып, мыйзам чегинде жоопкерчиликке тартылыш керек.

**Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим
министрлигинин Мектепке чейинки,
мектеп, мектептен тышкаркы
Билим берүү башкармалыгы**